

ПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

РОЛЬ УКРАЇНИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ (ГАЗОПОСТАЧАННЯ ТА НАФТОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ)

Андрущенко С. В.

Кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Савінок В.

Магістрант 2 року навчання відділення міжнародні відносини Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. *Сучасна геополітична структура Європейського континенту зазнає суттєвих змін, не останню роль в перебігу котрих відіграє енергетичний чинник. У зв'язку з цим на перший план виходить проблематика дослідження параметрів регіоналізації європейського простору, в тому числі, й в енергетичному вимірі. Під впливом тих обставин, в котрих наразі знаходиться Україна, для нашої держави не менш вагомим значення набувають питання забезпечення енергетичної безпеки, стабільності й диверсифікації постачання енергії та джерел її продукування. Наразі відбувається переструктурування енергетичного балансу країни, суттєвих змін зазнає й географія енергетичних поставок на українські терени, у зв'язку з чим дедалі вагомішого значення набуває простір Центрально-Східної Європи. Основним параметрам та вимірам сектору енергетичної безпеки даного регіону, а також місцю і ролі України даному аспекті і присвячене дане дослідження.*

Ключові слова: *енергетична безпека, Європейське енергетичне співтовариство, Центрально-Східна Європа, Східна Європа, газопостачання, нафто забезпечення, енергетична диверсифікація.*

Постановка проблеми. Останнім часом в Україні значним чином актуалізувалося питання забезпечення енергетичної безпеки держави, що стало наслідком загострення проблем із підтримкою стабільності в енергетичній системі держави, а також системної проблематики, що вже впродовж довгого часу складалася довкола постачання окремих видів енергоносіїв – в даному випадку йдеться про природний газ та нафту – на українські терени. Наразі, коли питання зменшення питомої ваги енергетичних поставок з Російської Федерації (РФ) в енергобалансі держави постало не лише в якості пріоритетного в аспекті енергетичної диверсифікації, а й набуло політичного та іміджевого забарвлення у зв'язку із військовим конфліктом на Сході України, пріоритетне значення віддається зв'язкам з регіоном Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) [1]. В результаті спостерігаємо суттєву переорієнтацію українських енергетичних потоків, що призводить до ще більшого посилення прив'язки нашої країни до вказаного простору. Водночас, залишаючись на даний момент найбільшим за обсягами транзитером російських енергоносіїв до Європи в ці-

лому та ЦСЄ зокрема, Україна продовжує складати зацікавленість як для регіональних, так і європейських суб'єктів з точки зору гарантування їхньої енергетичної безпеки [2]. З іншого боку, зважаючи на актуальні процеси фрагментації на Європейському континенті, а також значний рівень зв'язаності саме країн ЦСЄ та суб'єктів, що з ними межують, з енергетичним транзитом через українські терени, доцільно проектувати зацікавленість української сторони саме в згаданому регіональному контексті [3].

В даному аспекті *актуальність* даного дослідження полягає у вивченні факторів та критеріїв, що визначають роль та місце України в гарантуванні енергетичної безпеки на просторі Центрально-Східної Європи. З'ясування актуальних тенденцій розвитку українського та центральноєвропейського енергетичних секторів, в тому числі й в розрізі окремих галузей, а також перспектив інтеграції України до енергетичних мереж та проектів із постачання енергоресурсів, дозволить оцінити евентуальний стан енергетичної безпеки України з проекцією на регіон ЦСЄ.

Мета статті – визначення основних параметрів та напрямків розвитку сектору енергетичної безпеки України в Центрально-Східній Європі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В основу даної роботи покладені дослідження американських, європейських та українських дослідників, таких як Ф. Хугевен [7], Д. Бухан [4], Б. С. Віст [12] Дж. Фрідман [10], М. Капітоненко [8], В. Константинов [14], М. ЛаБель та П. Кодаряк [9], І. Коссе [28], А. Єременко [15; 27; 37] та ін. Суттєвими науковими джерелами виступили напрацювання аналітичних центрів Європейської ради зовнішньої політики, Регіонального центру дослідження енергетичної політики (м. Будапешт), Центру європейського політичного аналізу та «Стратфор». Зазначені дослідження стосуються різних аспектів енергетичної безпеки України та ЦСЄ на сучасному етапі. Викладені в них тези та ідеї дозволили систематизувати матеріал дослідження, здійснити всебічний аналіз й з'ясувати актуальні тенденції, що стосуються ролі та місця української держави в енергетичній галузі центральноєвропейського простору.

Основні результати дослідження. Дослідження питань гарантування енергетичної безпеки як України, так і центральноєвропейського регіону в сучасних геополітичних умовах є актуальною науковою проблемою в нашій державі та Європі в цілому з огляду на суттєвість транзитного потенціалу зазначених просторів в контексті всього європейського континенту. ЦСЄ виступає ключовим простором, що забезпечує зв'язок України не лише із «інтеграційним ядром» ЄС, а й з розташованими в Західній Європі «енергетичними хабами» (себто значними за обсягами газосховищами, де природний газ зберігається різного роду енергетичними компаніями, а саме паливо може обертатися на спотовому ринку; прикладом подібного хаба може бути австрійська система сховищ в Баумгартені), постачальниками енергетичної сировини (Норвегією) та існуючими й потенційними потужностями з прийому зрідженого газу (*лат. скор.* – LNG) [4]. Окрім того, суттєвою спільною рисою, що об'єднує Україну та країни ЦСЄ, являється їх транзитний потенціал, оскільки згадані простори слугують важливим транспортним коридором, завдяки котрому забезпечується стабільне постачання нафти та природного газу з РФ на Захід Європи [2]. В рамках даного дослідження значна увага буде приділена вивченню проблематики буферного розташування зазначених держав, оскільки останнє призводить до того, що можливою стає перспектива досягнення енергетичних угод між російською стороною та окремими «старими» членами ЄС, за якої можливості й інтереси як України, так і сторін центральноєвропейського простору виявляються неврахованими та навіть дискримінованими [4; 5]. Окрім того, розглядатимуться також й аспекти співпраці між Україною та країнами ЦСЄ в різних галузях енергетичного сектора, насамперед, транзиті енергоно-

сіїв, атомній енергетиці та інтеграції електроенергетичних мереж. В статті залишається осторонь детальне вивчення впливу російського чинника на енергетичну безпеку як України, зокрема, так і ЦСЄ в цілому з огляду на можливість виокремлення даної проблематики в рамки окремого наукового дослідження.

Актуальний стан сектору енергетичної безпеки ЦСЄ та України в якості дотичного до даного регіону простору визначається наступними чинниками. По-перше, центральноєвропейський простір, рівно як і Україна, характеризується суттєвим потенціалом в аспекті транзиту енергоносіїв з території Росії до Західної Європи. Відтак, роль держав, що тут розташовані, в царині газопостачання та нафтозабезпечення як окремо взятих західної й південної частин континенту (маються на увазі країни «європейської шістки» та Балканського регіону), так і ЄС в цілому є доволі суттєвою [2; 6; 7]. З іншого боку, з геополітичної точки зору як Україна, так і країни ЦСЄ являються буферними просторами щодо т. зв. «європейського інтеграційного ядра», де найзначнішим гравцем є Німеччина (ФРН), та Росія [3; 6; 7]. Таким чином, як ЄС, так і російська сторона мають змогу, по-перше, майже на рівних претендувати на домінуюче положення в рамках енергетичних ринків даних держав, а, по-друге, врегульовувати питання паливних поставок без залучення їх до переговорного процесу з даних приводів, в чому, природно, можна вбачати певну дискримінацію країн-транзитерів [5; 6]. Відтак, для України, рівно як і держав центральноєвропейського простору, на порядку денному стоїть питання напрацювання власної позиції в рамках енергетичного ринку та сектору енергетичної безпеки ЄС та континенту в цілому. По-друге, розглядаючи як проблематику енергетичного сектору України, так і функціонування даної галузі в країнах ЦСЄ, не можна не рахуватися з інтересами російської сторони [2]. Проте, широкий контроль російської сторони над транзитними шляхами суперечить інтересам Євроспільноти в цілому, адже означає широке домінування РФ на просторах Східної та Центрально-Східної Європи не лише в економічному плані, а й створює для офіційного Кремля можливості для поширення на вказані терени і впливу з політичної точки зору [3; 5; 8]. Природно, що ЄС не бажає зміцнення позицій Росії на власних буферних просторах, котрими є наша країна і ЦСЄ, хоча й зацікавлений в стабільності постачання енергоносіїв через означені терени. Водночас, зважаючи на актуальні процеси фрагментації всередині самого ЄС, а також недостатню розвиненість оборонного потенціалу Союзу і слабкість взаємодії з НАТО, Євросоюз наразі не здатний до створення класичної протизваги щодо російської потуги [3]. Відтак, перспективним для нього видається включення як «нових членів» Спільноти, так і суміжних країн, що належать до «Східного партнерства», насамперед, України та Молдови, до спільного енергетичного ринку Спільноти, що може бути здійснене в рамках Європейського енергетичного співтовариства на засадах Енергетичної хартії 1994 року зі змінами [6; 7; 8]. Останнє дозволить ЄС не лише сформуванню спільну із вказаними державами позицію щодо енергетичного ринку та забезпечення їх енергетичної безпеки, а й уможливить залучення до енергетичних секторів зазначених держав нових інвестицій, а також відіграватиме суттєву роль в аспекті демонополізації ринків джерел енергії та енергоносіїв як в Україні, так і на просторі ЦСЄ [7; 8]. По-третє, з огляду на значний прогрес в імплементації європейського енергетичного законодавства в центральноєвропейських державах, а також їхню долученість до інститутів Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом) та Європейської спілки операторів електричних мереж (ENTSO-E), зазначені країни можуть складати значний інтерес для української сторони з точки зору реформування енергетичного сектора, обміну технологіями та науково-технологічної співпраці [6; 9].

Енергетична стратегія України в сучасних геополітичних умовах центральноєвропейського простору

Актуальні процеси фрагментації на європейському континенті призвели до постання центральноєвропейського простору в якості самостійного геополітичного елементу структури Європи. Водночас, не відкидаючи визначальної ваги питань оборонного характеру в оформленні ЦСЄ в якості окремого регіонального геополітичного простору, можна безпідставно стверджувати, що проблематика забезпечення енергетичної безпеки відіграє в окресленому процесі не останню роль. З іншого боку, в безпековому вимірі Центральна Європа має стратегічне значення для ЄС, оскільки, з огляду на геополітичне розташування, по-перше, захищає «інтеграційне ядро» Союзу, а по-друге, так само як і Україна володіє суттєвим транзитним потенціалом, зумовленим наявністю на теренах країн регіону суттєвих енергетичних потоків у вигляді цілої мережі газо- та нафтопроводів із відповідною інфраструктурою [3; 8; 11].

Водночас, активне зближення низки країн ЄС, що належали до «європейського ядра», передовсім, ФРН, Франції та Італії із Росією, що спостерігалось з другої половини 2000-х років, призвело до того, що згадані держави, а також інші «старі» члени Спільноти дійшли до консенсусу з російською стороною, в тому числі, й в проблематиці постачання енергоносіїв [6; 7]. Останнє, виявившись результатом розгорнутої в зазначений період масштабної кампанії із дискредитації країн-транзитерів (згадаймо в цьому контексті «газові війни» 2005-2006, 2009 та 2014 рр. між РФ та Україною, «газові та нафтові війни» між РФ та Білоруссю, що завершилися взяттям під контроль російського газового монополіста ВАТ «Газпром» білоруської газотранспортної системи (ГТС) 2007 року та інші), мало наслідком реалізацію проектів зведення «обхідних шляхів» газопостачання європейського континенту на кшталт газогонів «Блакитний потік», «Ямал – Європа» та «Північний потік», а також намагання здійснити будівництво таких газопроводів як «Південний потік» та «Турецький потік», що нині активно просувається російською стороною [6; 8; 12]. Внаслідок подібних кроків «старих членів» Євроспільноти виявилася дискримінованою не лише позиція України як найбільшого за обсягами транзитера російського палива на європейські терени, а й більшості країн ЦСЄ, через простори котрих пролягають відповідні комунікації, насамперед, Польщі, Словаччини, Чехії та Угорщини. Відтак, останні, як і наша держава, є прямо зацікавленими в збереженні власних транзитних потужностей, через що окреслена позиція країн «європейського ядра» викликала в них суттєве невдоволення [6; 11; 12].

Тим не менш, володіючи контролем над «внутрішнім буфером», ЄС відчуває певний рівень захищеності, внаслідок чого, незважаючи на актуальні події в Україні, не виявляє бажання активно розповсюджувати власний вплив на просторі «зовнішнього буфера», себто, теренах України [3], щодо якої в рамках сценаріїв «гібридної війни» застосовуються, серед іншого, і методи «енергетичного шантажу» [13]. Відтак, українська сторона прямо зацікавлена в посиленні взаємодії із країнами ЦСЄ, долученими до європейського енергетичного ринку та створюваного в рамках Євроспільноти Енергетичного Співтовариства, насамперед, в аспекті обміну інформацією щодо енергетичного транзиту та формування спільних закупівель природного газу для ЄС в цілому, перспективного перенесення пунктів прийняття палива для європейських споживачів із західного кордону України на східний, адаптації європейських стандартів конкурентного енергоринку, енергозбереження та інших галузях [6; 8; 9].

З іншого боку, сучасна енергетична стратегія України залежить від дії наступних чинників. По-перше, більша частина генеруючих та транспортних потужностей є застарілою,

а зношеність основних фондів у галузі трубопровідного транспорту, генерації та транспортування електроенергії (в тому числі й видобутку ресурсів для виробництва енергії) складає від 45 до 75% залежно від окремо взятого сектору [14]. Подібний стан справ призводить до суттєвого зниження рентабельності виробництва через високу собівартість, пов'язану із високим рівнем промислових втрат, недоступності окремих технологій для видобутку енергетичних корисних копалин (наприклад, технологій глибинного буріння, необхідних для видобутку природного газу та нафти з покладів з глибиною залягання понад 5 000 м), а також зумовлює потребу в значних інвестиціях та дотаціях. Окрім того, повільний рівень модернізації потужностей, пов'язаних із енергетичним сектором України, є причиною низької конкурентоспроможності українських енергогенеруючих підприємств та транспортних мереж [6; 14]. По-друге, більша частина вітчизняних промислових потужностей та підприємств житлово-комунального сектору, не в останню чергу, з огляду на дію вищеокреслених чинників, характеризується високим рівнем енергозатратності, що також здійснює негативний вплив на енергетичний баланс держави, адже сектор виробництва енергії через затратність окремих секторів має задіювати більшу кількість генеруючих потужностей для забезпечення потреб споживачів [14]. По-третє, слід констатувати, що в Україні за 23 роки її незалежності так і не вдалося сформувати та підрахувати загальний енергетичний баланс держави, що дозволив би оцінити потреби промислових і комунальних споживачів та населення в тих чи інших видах палива й обсяги енергії, що вони споживають. Внаслідок подібного стану справ наразі відсутні точні дані стосовно запасів енергоресурсів (як власного видобутку – вже наявних, розвіданих та перспективних, так і імпортованих), якості та дефіциту подібних ресурсів, необхідності, напрямків та строків їхньої додаткової закупівлі, прогнозів дефіциту чи профіциту потужностей генерації, пріоритетів енергозбереження та можливостей впровадження альтернативних джерел енергії тощо [15]. Водночас, відсутність детально розробленого енергетичного балансу унеможлиблює як намагання із встановлення економічно обґрунтованого ціноутворення на енергоносії та електричну енергію всередині країни, так і повноцінну адаптацію українського ПЕК до норм ЄС [6; 15; 16]. По-четверте, в рамках Об'єднаної енергетичної системи України (ОЕС) продовжують існувати регіональні системи, що відчувають дефіцит енергобалансу. В даному випадку йдеться про Центральний енергетичний район ОЕС України, нестача потужності в рамках котрого спостерігається з часу остаточного припинення експлуатації Чорнобильської атомної електростанції (ЧАЕС) 15 грудня 2000 року. При цьому, окреслена проблематика могла б бути вирішена через зведення лінії електропередач потужністю 750 кВ від Рівненської АЕС до м. Києва, 2 і 3 енергоблоки котрої через технічну неможливість транспортування виробленої електроенергії не можуть використовуватися на повну потужність [15]. По-п'яте, останні події в ОЕС України, а саме – «віялові відключення» електроенергії в листопаді – грудні 2014 року, пов'язані із дефіцитом вугілля на ТЕС внаслідок неможливості доставки вугілля необхідних марок з теренів окупованого Донбасу через пошкодження інфраструктури чи знаходження видобувних підприємств поза підконтрольною офіційній владі територією, виявили не лише недоліки в управлінні паливно-енергетичним комплексом (ПЕК) держави, а й засвідчили низьку стійкість енергетичного балансу та ОЕС країни до форс-мажорних обставин, а також негнучкість технологій, що застосовуються в секторі енергетичної генерації. Так, зокрема, більшість потужностей теплової енергетики виявилася залежною від поставок вугілля антрацитових і пісних («А» і «Т») марок, промислова розробка котрих ведеться на непідконтрольній українській владі теренах, а їх переобладнання вимагає значних затрат часу та інвестицій, хоч і є технічно можливим

[17]. По-шосте, в деяких секторах ПЕК України наразі спостерігається високий рівень монополізації, сутність котрої зводиться до контролю низки вертикально інтегрованих компаній як над потужностями з генерації електроенергії, так і її розподілу й транспортування. Так, приміром, холдингова компанія ДТЕК контролює як теплові електростанції ПАТ «ДТЕК Східенерго», що є, фактично, монополічним постачальником електроенергії в промислових регіонах Донбасу, так і володіє понад 70% акцій розподіляючої компанії «ДТЕК Донецькобленерго», що уможливує випадки непрозорого тарифоутворення [16; 17]. Відтак, існує обґрунтована потреба в імплементації в рамках українського законодавства конкурентних правил енергетичного ринку, що існують в рамках ЄС та регламентовані «третім пакетом домовленостей» про зміни до Енергетичної Хартії 1991 року і Договору про енергетичну хартію 1994 року, котрі передбачають розподіл генеруючих і транспортних активів вертикально інтегрованих компаній з метою встановлення прозорих тарифів на ресурси [16]. По-сьоме, торкаючись проблематики тарифоутворення в ПЕК України, слід вказати, що в даному питанні також існує низка проблемних аспектів, пов'язаних як з вищеописаною проблематикою, так і з «перехресним субсидуванням» цін на паливо та електроенергію для населення за рахунок промислових споживачів, а також питанням накопичення заборгованості за отримані енергоносії та електроенергію з боку окремих бюджетних, комунальних споживачів та населення, що спричиняє дефіцит оборотного капіталу та прибутків енергетичних компаній, що потенційно можуть бути вкладені в модернізацію їх потужностей [16]. Окрім того, подібне явище призводить й до того, що в більшості суб'єктів енергетичного сектору наразі відсутні суттєві кошти для введення в дію нових видобувних, генеруючих чи транспортних потужностей, що спричиняє потребу в широку залученні інвестицій в енергетичний сектор [16].

Розв'язання окресленого кола проблем має на меті Енергетична стратегія України до 2030 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України 24 червня 2013 року [18]. Зазначений документ являє собою програму розвитку та функціонування ПЕК країни впродовж окресленого періоду, що містить вектори розвитку енергетики країни в галузевому розрізі відповідно до цілей і завдань ПЕК в цілому [15]. Енергетична стратегія містить наступні положення. По-перше, прогнозований рівень затрат на її реалізацію очікується в понад 1,8 трлн. грн. (в цінах 2010 року за умови зростання ВВП в коридорі від 3,8% до 6% щорічно впродовж окресленого відтинку) [18]. При цьому, очікується, що галузь електро- і теплоенергетики отримає понад 785 млрд. грн. (з яких 324 млрд. – сектор теплової генерації, 187 млрд. – розвитку електричних мереж, 130 млрд. – альтернативної і відновлюваної енергетики), нафтогазова царина – 562 млрд. (з котрих 316 млрд. надійдуть до сектору газовидобування, а 102 млрд. – на розвиток ГТС і газорозподільних систем), галузь атомної енергетики – 391 млрд. грн. (з яких 18 млрд. має бути виділено на виведення енергоблоків, що відпрацювали власний технологічний ресурс з експлуатації, а 20 млрд. – на розвиток ядерно-паливного циклу) [18]. До сектору вугільної промисловості, при цьому, слід інвестувати понад 93 млрд. грн. Основу зазначених капіталовкладень складатимуть як власні кошти підприємств та організацій й пряме фінансування з державного і місцевих бюджетів, так і фінансування із залученням приватних засобів, в тому числі й іноземних інвестицій [18].

Оскільки в рамках даної роботи не ставиться за мету детальний розгляд та аналіз усіх положень Енергетичної стратегії України до 2030 року, приділимо увагу лише проблематиці можливості реалізації окремих її положень. Так, зокрема, передбачається доведення частки відновлюваної енергетики в енергетичному балансі країни до 20% до 2020 року, що відповідає зобов'язанням, прийнятим Україною в домовленостях із ЄС. Окрім того, стра-

тегія ставить за мету реалізацію програм з енергоефективності, що дозволять на час завершення її дії знизити актуальний рівень енергоспоживання на 30-35%, а також містить наміри із скорочення обсягів субсидування низки секторів ПЕК [15]. З іншого боку, стратегія побудована на основі значного перевищення оцінки потенціалу зростання вітчизняної економіки [15], а можливість актуального розвитку подій – функціонування ПЕК країни в надзвичайний період, що супроводжується не лише загальноекономічними кризовими явищами, а і суттєвими дефіцитами потужності ОЕС й втратою контролю над деякими з секторів енергетики (в даному випадку йдеться про запаси вугілля окреслених марок, необхідних для забезпечення стабільної генерації на ТЕС, та втрату доступу до значної частки запасів природного газу й нафти на континентальному шельфі у зв'язку із окупацією теренів АРК) [17].

Водночас, в рамках стратегії суттєва увага приділяється й питанням видобутку сланцевого газу та розробки покладів континентального шельфу, що має відіграти чи не вирішальну роль в аспекті досягнення майже 90% забезпечення потреб українських споживачів за рахунок внутрішнього видобутку, обсяги якого для цього слід довести до понад 45 млрд. м³ на рік із поточних 20 млрд. [18]. Проте, в умовах, що склалися наразі в ПЕК України, подібний сценарій навряд чи видається вірогідним з огляду на низку причин. По-перше, як державні, так і приватні нафто- та газовидобувні компанії України наразі не володіють достатньою кількістю фінансових ресурсів, що уможливила б розгортання як активної розвідки та видобутку ресурсів шельфу, так і покладів «нетрадиційного газу» [14; 15; 19]. Окрім того, у зв'язку із господарською та соціально-політичною нестабільністю в країні, низьким рівнем захисту інвестицій та військовими діями на Сході широке надходження до даного сектору коштів з боку іноземних інвесторів видається маловірогідним. По-друге, падіння світових цін на нафту та, як наслідок, на природний газ суттєвим чином сприяло зниженню рентабельності видобутку сланцевого газу, що мало результатом падіння інвестиційної привабливості навіть для потенційно рентабельних проектів, свідченням чого можуть бути як, приміром, вихід компанії Chevron з контракту на розробку покладів Олеського родовища сланцевого газу в листопаді 2014 року, так і припинення реалізації аналогічних проектів в сусідній Польщі, де поклади «нетрадиційного газу» оцінювалися в якості доволі потужних [20, 21]. По-третє, із втратою контролю над підприємством ПАТ «Чорноморнафтогаз», що відбулася внаслідок незаконної націоналізації останнього владними структурами незаконно анексованого Криму, українська сторона втратила контроль над значною частиною вже розвіданих та розроблюваних покладів енергоносіїв, а також технологіями їхнього видобутку [22]. З іншого боку, з огляду на невизнання більшою частиною світової спільноти факту анексії теренів АРК Російською Федерацією, господарюючі суб'єкти останньої навряд чи матимуть можливість для суттєвого розширення обсягів видобутку палива з українського шельфу, адже подібні проекти вимагають як суттєвих інвестицій, так і технологій, доступ до котрих для компаній на кшталт ВАТ «Газпром» чи «Роснефть» наразі заблокований [23]. Тим не менш, перспективним для української сторони видається залучення інвестицій для розвитку газовидобутку на материковій частині держави, а також в районах шельфу поблизу о. Зміїний, що може бути здійснено, в тому числі, й за рахунок співпраці з Румунією, котра останнім часом розганяє розробку власних шельфових запасів.

Стратегією передбачається також й розширення обсягів постачання природного газу за реверсними схемами, зокрема, зі Словаччини, Польщі та Угорщини, із закупівлею палива на європейському спотовому ринку [15; 18]. Розгортання подібних дій відіграло не лише суттєву роль в аспекті забезпечення української економіки необхідним паливом в пе-

ріод, коли постачання природного газу з теренів РФ було припинено, а й, по-перше, призвело до переорієнтації географічної структури українського газового імпорту (лише запусканий в січні 2015 року «великий реверс» з території Словаччини через газогін «Вояни-Ужгород» обсягом в 40 млн. м³ на день дозволяє забезпечити понад 14,4 млрд. м³ природного газу на рік, що приблизно відповідає обсягам поставок з РФ, здійснених впродовж січня-жовтня 2014 року, об'єм яких становить понад 13,9 млрд. м³) [24], а, по-друге, сприяє інтеграції України до спільного енергетичного ринку ЄС [15]. Окрім того, укладені в грудні 2014 року угоди на побудову на кордоні між Україною та Польщею в період до 2017 року інтерконекторів [25], що уможливають постачання палива із польського LNG-терміналу, що зводиться в м. Свіноуйсьце (Свінемюнде), рівно як і приєднання ПАТ «Укра-трансгаз» до ENTSO-G в жовтні 2013 року і початок опублікування компанією в листопаді 2014 року даних про транзит природного газу через територію України [26], дозволяють обґрунтовано стверджувати про можливість перетворення України на центральноєвропейський газовий хаб, для чого може бути використана наявна унікальна система підземних газових сховищ (ПГС), розташованих поблизу західного кордону, загальною місткістю понад 31 млрд. м³ природного газу [6; 15].

Окрім того, Енергетична стратегія передбачає докладання зусиль до інтеграції вітчизняного енергетичного ринку та транзитних потужностей до європейських структур, що має здійснюватися відповідно до плану дій, пов'язаного із приєднанням України до Договору про Енергетичну Хартію 1994 року, що відбулося восени 2010 року [15]. В даному аспекті видається доцільним активне розгортання співробітництва з країнами ЦСЄ, котрі вже наразі пройшли етапи реформування як власних економічних систем в цілому, так і енергетичного сектора, зокрема, видається пріоритетним для української сторони. Цікавим для офіційного Києва має стати досвід згаданих держав в галузях реформування і демонополізації ПЕК, формування прозорого енергетичного ринку як всередині країни, так і в питаннях транзиту енергоносіїв, енергетичної диверсифікації (наприклад, зведення та експлуатації терміналів з прийому зрідженого газу), а також адаптації до вимог європейського енергетичного і конкурентного законодавства, що наразі триває на теренах центральноєвропейського простору і Балтії [6].

Роль і місце України у сфері газопостачання та нафтозабезпечення в енергетичній безпеці Європи

Ще з ранніх часів української незалежності проблематика контролю над потужностями з генерації та транспортування енергії та енергоносіїв відіграла значну роль як в економічному, так і політичному розвитку держави. До недавнього часу саме енергетика була ключовим проблемним аспектом у відносинах України з Росією, найбільшим виробником нафти та природного газу на континенті, а проблематика імпорту та транзиту енергоносіїв й до сих пір продовжує визначати перелік ключових партнерів української сторони по діалогу. При цьому, питання функціонування внутрішнього енергетичного ринку, підтримки стабільності виробництва й транзиту та укладення договорів на імпорт і транзит енергоресурсів й до сих пір суттєвим чином визначають внутрішню політичну кон'юнктуру в Україні. При цьому, наявність зазначених енергетичних потоків на українському терені є як чинником підтримки діалогу з РФ, так і розвитку співпраці з країнами ЦСЄ, що сприяє як диверсифікації українських енергетичних потоків й процесу реформування зазначеної галузі, так і, в кінцевому рахунку, має на меті інтеграцію України до європейського енергоринку [6; 8; 14].

Тим не менш, незважаючи на посилення взаємодії з ЄС при вирішенні енергетичних питань з російською стороною, що проявилось в участі європейських представників у пе-

ремовинах з так званого «зимового пакету» поставок природного газу з РФ у вересні-листопаді 2014 року, Євроспільнота наразі не докладає активних кроків до інтеграції України у власні енергетичні структури, адже не зацікавлена в цьому з огляду на опозицію російської сторони. Відтак, у вимірі енергетичної безпеки Україна продовжує залишатися буфером, що лежить між постачальником, себто Росією, та споживачем в особі Євросоюзу, котрий, слідуючи закликам нинішнього голови Європейської Ради Д. Туска, здійснює намагання із переходу до спільних закупівель енергоносіїв [27].

Зважаючи на геополітичне розташування України, рівно як і її енергетичну інфраструктуру, успадковану від колишнього Радянського Союзу (СРСР), провідною галуззю, в котрій може активно працювати українська сторона є енергетичний транзит. Відтак, вже в середині 1970-х років завдяки укладенню перших контрактів на постачання природного газу з кол. СРСР до ФРН відбулася побудова газопровідних систем «Союз» (Оренбург – Західна Європа), «Північне Сяйво» (родовище Ямбург – Західна Європа), «Уренгой – Помари – Ужгород», а ті частини вказаних газогонів, які знаходилися на території тодішньої Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) стали основою сучасної ГТС України. Необхідність збільшення поставок європейським споживачам на тлі енергетичної кризи 1973-1974 та 1979 рр. призвела до необхідності спорудження унікальної системи з тринадцяти ПГС загальною місткістю в понад 31 млрд. м³ (без урахування газосховищ ПАТ «Чорноморнафтогаз», незаконно націоналізованого окупаційною владою Криму), що перетворило Україну на одну з небагатьох держав світу, що мають значні потужності для накопичення й зберігання природного газу. Окрім того, впродовж 1960-1964 рр. був зведений найдовший в світі нафтопровід «Дружба», будівництво котрого мало на меті забезпечення центральноєвропейських країн «Східного блоку» стабільними обсягами поставок дешевої нафти. Південна гілка даної магістралі, що починається поблизу білоруського Мозиря (*біл.* – Мазыр), проходить через українську територію й забезпечує поставки нафти до Словаччини, Чехії та Угорщини. Відтак, потужності, якими володіє Україна, від самого часу їх створення були орієнтовані на постачання енергоносіїв до Західної та Центральної Європи й наразі дозволяють забезпечити транзит до вказаних регіонів понад 180 млрд. м³ природного газу та 56 млн. тонн нафти щорічно. Окрім широко розвинутої енергетичної інфраструктури держава має в розпорядженні й значну кількість висококваліфікованих фахівців, здатних її обслуговувати [14; 28].

Базисом актуальної співпраці між Україною та ЄС в енергетичній сфері є наступні чинники. По-перше, українська сторона була і залишається найбільшою за обсягами поставок країною-транзитером російських природного газу до Європи, навіть незважаючи на введення в дію обхідних потужностей на кшталт газопроводу «Північний потік» та падіння обсягів транзиту (впродовж 2014 року обсяги транзиту природного газу з території РФ зазнали зниження на 27,8% в порівнянні з попереднім роком, склавши 62,197 млрд. м³, з яких до країн ЄС надійшло близько 60 млрд. м³, що, в цілому, співмірно з технічно можливими обсягами річного прокачування палива через «Північний потік», які становлять 60 млрд. м³ природного газу на рік, проте не використовуються в повному обсязі через обмеження у використанні російською стороною газогонів OPAL і NEL, що з'єднують «Північний потік» із західно- та центральноєвропейською ГТС) [28]. Окрім того, відповідно до діючих домовленостей із транзиту російського природного газу до Європи, українська сторона забезпечує транзит російського палива через власну територію за ціною в близько \$ 2.4 за 1000 м³ на 100 км., що є найнижчою на континенті вартістю надання подібних послуг. Водночас, Україна забезпечує також поставки палива до тих країн-членів Спільноти, що не мають доступу до «Північного потоку» чи інтерконекторів, що до нього долучені.

В даному випадку йдеться переважно про країни ЦСЄ, Південного Сходу Європи (ПСЄ) та Молдову, котрі, з одного боку, мають аналогічну з українськими реаліями високу енергоємність власних виробництв, а з іншого – через відсутність альтернативних шляхів енергетичних поставок залежать від російського палива на більш, ніж 85%, в той час як рівень залежності по Євросоюзу в цілому наближається до 30% [6; 28]. Відтак, роль української сторони в гарантуванні енергетичної безпеки ЦСЄ є чи не визначальною, адже виконання нею своїх зобов'язань забезпечує як стабільну роботу ГТС країн даного простору та залежних від паливних поставок секторів їх економік, так і нормальний перебіг транзиту до Західної Європи [28].

Зменшенню критичної ваги української ГТС для забезпечення енергетичної безпеки в ЦСЄ, природно, сприятиме розгорнута під егідою ЄС 2011 року програма із побудови інтерконекторів в ЦСЄ, що мають з'єднати Польщу (вже згадуваний термінал з прийому зрідженого газу в м. Свіноуйсце), Словаччину та Угорщину з метою забезпечення їх додатковими маневровими потужностями з енергетичного транзиту й уможливлення доступу до перспективних джерел поставок LNG, що очікуються з Норвегії та Катару [29]. Сприятливою в даному розрізі могла б виявитися й побудова інтерконектора між Польщею та Литвою, де 2014 року став до ладу плавучий термінал з прийому LNG, здатний приймати понад 4 млрд. м³ природного газу щорічно (при середньорічному споживанні в Литві в бл. 3,1 млрд. м³). Зазначимо, що надлишкові потужності даного терміналу також доцільно було б використовувати для забезпечення диверсифікації транзиту палива до ЦСЄ [28; 29]. Потенційно привабливим виглядає також заплановане будівництво терміналу з прийому зрідженого газу на адриатичному узбережжі Хорватії, пов'язане із зведенням інтерконекторів між Хорватією, Словенією, Угорщиною та Румунією [29]. Останній дозволить приймати паливо з Алжиру та Катару й сприятиме зниженню залежності регіону ЦСЄ та ПСЄ від російського палива. Окрім того, падіння світових цін на нафту дозволяє очікувати зниження вартості, в тому числі, й зрідженого природного газу, що дозволяє стверджувати про потенційну рентабельність окреслених проектів. Викладені факти складають інтерес й для української сторони, перш за все, з точки зору гарантування стабільності реверсних схем постачання палива, що виявилися вразливими до обмежень поставок з теренів РФ у вересні-жовтні 2014 року, й диверсифікації паливних поставок (так, завдяки «реверсу» українська сторона отримала змогу укласти у вересні 2014 року контракт на закупівлю природного газу в норвезької компанії Statoil за ціною близько \$ 320 за 1000 м³), а також дозволяють розраховувати на спорудження аналогічних з'єднувальних потужностей між центральноєвропейськими та українською ГТС [31]. Перспективний розвиток центральноєвропейських інтерконекторів та доручення до них української держави уможливило для офіційного Києва не лише доступ до нових джерел енергетичних поставок, а й створює можливості для широкого використання вітчизняних потужностей із зберігання природного газу, в тому числі й перетворення України на «газовий хаб» ЦСЄ [6; 14; 28]. Стимулювати подібний процес має також й очікуване ухвалення українською стороною нової редакції закону «Про ринок природного газу», що імплементує норми «третього енергопакету» до українського законодавства й передбачає розподіл активів із зберігання і транспортування енергоносіїв [27].

Проблематика транзиту нафти до Європи пов'язана, передовсім, із забезпеченням стабільності функціонування обох ниток південної гілки нафтопроводу «Дружба», що суттєвим чином залежить від білоруської сторони та від стабільності білорусько-російського енергетичного діалогу [28]. Так, зокрема, під час російсько-білоруської «нафтової війни» в березні 2010 року, пов'язаної із бажанням господарюючих суб'єктів РФ викупити ча-

стину акцій білоруського державного нафтопереробного холдингу «Белнефтехим», що супроводжувалася перекриттям поставок і транзиту нафти через РБ, українська сторона забезпечувала виконання власних зобов'язань за транзитним контрактом через перенаправлення нафтопроводу «Одеса-Броди» в аверсний режим [28]. Окрім того, експлуатація зазначеного маршруту залежить також й від експлуатації білоруською стороною Мозирського нафтопереробного заводу (НПЗ), через зупинку котрого для профілактичного ремонту й модернізації наприкінці 2013 року був припинений транзит й через українську гілку нафтопроводу. При цьому, обсяги транзиту нафти, рівно як і прокачування природного газу, в останній період (з часу «газової війни» 2009 року) демонструють тенденцію до зниження [14; 28].

Перспективним для української сторони в даному розрізі є вирішення питання із продовженням нафтопроводу «Одеса – Броди» до нафтоприймальних терміналів Гданська, що забезпечить заповнення даного маршруту потрібними обсягами палива. Позитивні моменти в аспекті можливої реалізації даного проекту наразі є, оскільки польський уряд озвучив восени 2014 року наміри щодо перспективного залучення коштів ЄС обсягом понад 130 млн. євро для добудови нафтогону та відповідної інфраструктури до 2019 року [28]. Тим не менш, питання експлуатації зазначеного маршруту потребують системного розгляду – в комплексі із забезпечення стабільних поставок азербайджанської нафти до терміналів Одеси і Южного, а також запуском і модернізацією українських нафтопереробних потужностей, насамперед, Одеського та прикарпатських НПЗ. Останнє, до слова, дозволить й знизити обсяги суттєвого за вартістю імпорту пального до України [14; 28].

По-друге, як українська сторона, так і ЄС зацікавлені в модернізації потужностей українського енергетичного транзиту та забезпеченні відкритості й стабільності роботи відповідних потужностей. Окрім того, пріоритети України в даному випадку становлять залучення європейських інвестицій до даного сектору та розвиток програм з енергозбереження, що має на меті підвищення енергоефективності виробництв і комунального сектору й зниження обсягів споживаного палива. В даному випадку, метою офіційного Києва має стати інтеграція до спільного енергетичного ринку ЄС в якості транзитної держави, що означає не лише потребу в модернізації відповідних потужностей, а й в імплементації необхідного законодавства. З іншого боку, європейська сторона з часу підписання 2009 року Спільної декларації про модернізацію української ГТС не проявляла значної уваги до зазначеного питання (а з розгортанням конфлікту на Сході України та посиленням економічної кризи очікування на надходження значних інвестицій з боку Євроспільноти до даної галузі суттєво знизилася), а також, до недавнього часу, не чинила значної опозиції спробам РФ із побудови «обхідних шляхів» енергетичних поставок або ж висловлювалася на підтримку проекту з організації «тристороннього консорціуму» України, ЄС та Росії, що мав би взяти під управління вітчизняні енергетичні потужності. Водночас, й в Україні не провадилися активні зусилля з реформування енергетичного сектору та адаптації умов його функціонування до європейських стандартів, що спростило б доступ інвестицій з ЄС до української галузі енергетичного транзиту [14; 27; 28].

З іншого боку, про високу роль «українського питання» в забезпеченні енергетичної безпеки ЄС свідчить як доручення європейських представників – тодішнього єврокомісара з енергетики Г. Еттінгера – до діалогу між НАК «Нафтогаз України» та ВАТ «Газпром» з приводу «зимового пакету» поставок природного газу до України та забезпечення стабільності його транзиту до Європи [31]. Позитивним моментом в даному випадку є також інтеграція оператора української ГТС ПАТ «Укртрансгаз» до ENTSO-G восени 2013 року та початок оприлюднення даною компанією даних щодо щоденних обсягів транзиту в

рамках систем відкриття інформації зазначеної спільноти [26]. Зазначені факти разом із початком реформ в енергетичному секторі України дозволяють стверджувати про перспективу перетворення України на повноцінного суб'єкта Європейського Енергетичного Співтовариства [27].

Наразі спостерігається тенденція до усунення України з енергетичних карт ЦСЄ. Наприклад, ситуація із проектом Eastring, запропонованого словацьким газотранспортним оператором Eustream, і сутність якого полягає у тому, щоби з допомогою будівництва необхідних перемичок з'єднати в єдину систему існуючі газопроводи Словаччини, Угорщини, України, Румунії, Болгарії і привести в Центральну Європу газ із неросійських джерел. Сутність запропонованого проекту полягає в тому, що він був покликаний стати альтернативою російським «потокам» [48]. На момент презентації проекту акцент робився саме на українській стороні із урахуванням існуючих потужностей ГТС і західній частині проекту. Очевидно, що проект мав стати противагою «Південному потоку». На 2015 рік акцент в рамках проекту зміщено в бік Угорщини, відомою своєю позицією щодо РФ, хоча Україна і не виключена, а ресурси для потоку максимально розширено, включаючи російський газ. За словами К. Соколовського «...це виглядає так, що у разі падіння України краще, мовляв, від неї триматися подалі, але продовжувати одержувати російський газ. У разі, якщо вона вистоїть, все одно отримуватимемо російський газ, але краще не через Україну» [48]. Меморандум між Словаччиною, Угорщиною, Румунією і Болгарією вже підписано у квітні 2015 року. України немає серед запрошених до підписання меморандуму. Очевидно, що непередбачуваність політичної ситуації щодо України призводить до втрати Україною конкурентних позицій щодо транспортування енергоресурсів до Європи, із акцентом на оминання українських потужностей в цьому питанні. Більше того, акцент на транспортування російського газу передбачається не через українську ГТС, а більше через потужності «Турецького потоку».

Висновки. Сучасна енергетична стратегія України як транзитної держави суттєвим чином пов'язана із центральноєвропейським простором. Прагнення української сторони до інтеграції до європейського енергетичного ринку та систем управління нафтовими, газовими й електричними потоками, що існують в рамках Євроспільноти визначає необхідність широкого розгортання зв'язків в напрямку ЦСЄ. З іншого боку, через власне буферне положення Україна у формуванні засад власної енергетичної політики та задоволені потреб економіки необхідними ресурсами продовжує залишатися залежною від позиції Росії, навіть незважаючи на те, що інтенсивність окреслених зв'язків значно знизилася внаслідок анексії російською стороною Криму та підтримки терористичних формувань на Донбасі. Водночас, в рамках європейського геополітичного простору посилюється тенденція до фрагментації, внаслідок чого ЦСЄ під впливом зростаючих геополітичних амбіцій Польщі, Угорщини та Румунії перетворюється на окремий геополітичний простір, котрий має суттєві географічні, економічні та політичні зв'язки з Україною.

Тим не менш, з точки зору енергетики ЦСЄ продовжує бути частиною єдиного європейського енергетичного простору, відтак, посилення взаємодії з центральноєвропейськими акторами без інтеграції до відповідних європейських інституцій на кшталт Енергетичного Співтовариства, ENTSO-G та ENTSO-E навряд чи видається можливою. Зазначений процес пов'язаний не лише із проведенням необхідного законодавчого реформування з метою лібералізації умов ринку нафти, природного газу та електроенергії в Україні відповідно до вимог «третього енергетичного пакету», а й з масштабними інвестиціями до секторів генерації, розподілу та транспортування як енергії, так і джерел її виробництва. В даному випадку співпраця з країнами ЦСЄ в розрізі залучення їхнього аналогічного досвіду та інвестицій становить пріоритет для України.

Водночас, Російська Федерація прагне активно використовувати як евентуальний стан «енергетичного нейтралітету» України, себто неприналежності її ані до європейських, ані до контрольованих російською стороною структур в галузі енергетики, так і залежність низки країн ЦСЄ від поставок російських енергоносіїв та технологій з метою поширення власного впливу на зовнішньому і внутрішньому буферних просторах європейського макрорегіону. Відтак, офіційному Києву слід, вочевидь, докладати зусиль до ефективного використання наявних в його розпорядженні важелів співпраці з країнами ЦСЄ із тим, щоб завдяки цьому протистояти російському впливові та здійснити інтеграцію до європейського енергетичного простору.

Наявність військового конфлікту на території України має негативні наслідки для реалізації вищезазначених цілей енергетичної взаємодії України як в рамках Європейського, так і в рамках Центрально-Східноєвропейського регіонів. Так, нестабільність та зростання кризових ознак в роботі енергетичної галузі України має наслідком оминання території України у якості транзитної для енергетичних комунікацій, як наприклад в рамках проекту Eastring, у такий спосіб віддаючи конкурентні переваги сусіднім країнам Східної та Центральної Європи. Більше того, намагання країн Європи зменшити залежність від поставчань російського газу все більше ставлять під загрозу у середньо- та довгостроковій перспективі зменшення ваги української ГТС, що як і у ситуації із нехтуванням «обхідної стратегії» РФ, потребує пошук шляхів збереження ролі мережі для Центрально-Східноєвропейського та європейського енергозабезпечення, зокрема в контексті європейського енергетичного проекту розбудови Південного коридору.

Список використаної літератури

1. Ukraine Rebels Threaten Europe's Energy Security – The Wall Street Journal, 27 Nov 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wsj.com/articles/ukraine-rebels-threaten-europe-s-energy-security-says-czech-pm-1417101950>.
2. The Russia Factor and Energy Security in Central and Eastern Europe – The Geopolitical Monitor, 20 March 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geopoliticalmonitor.com/the-russia-factor-and-energy-security-in-central-and-eastern-europe-4947>.
3. Андрущенко С. В. Особливості сучасного європейського геополітичного простору / С. В. Андрущенко / [текст] // Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки» № 3 (2014) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2230/1989.
4. Buchan D. Eastern Europe's Energy Challenge – The Oxford Institute for Energy Studies, July 2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/03/EV55-EasternEuropesenergychallengeMeetingitsEU-climatecommitments-DavidBuchan-2010.pdf>.
5. Kaderjak P. Lessons from the 2009 January Gas Crisis for Central and South East Europe – Regional Centre for Energy Policy Research // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rekk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=176&lang=en.
6. Chen M.-H., Kulhanek J., Thim M. Energy Security in Central and Eastern Europe – Association for International Affairs, 2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academia.edu/183455/Energy_Security_in_Central_and_Eastern_Europe.
7. Hoogeveen F., Perlot W. Tomorrow's Mores. The International System, Geopolitical Changes and Energy – Clingendael International Energy Programme, December 2005 //

- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://clingendael.info/publications/2006/20060117_cier_study_hoogeveen_perlot.pdf.
8. Константинов В. Ю. «Газові війни» та заручники транзитного потенціалу / В. Ю. Константинов / [текст] // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 86 (Частина II), 2009 / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/armv/article/view/518/481>.
 9. La Belle M., Kaderjak P. Towards More Integration of Central and Eastern European Electricity Markets – Regional Centre for Energy Policy Research // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rekk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=176&lang=en.
 10. Friedman G. The United States Has Unfinished Business in Ukraine and Iraq – Stratfor, June 24, 2014 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stratfor.com/weekly/united-states-has-unfinished-business-in-ukraine-and-iraq>.
 11. Андрущенко С. В. Геополітична геометрія США – ЄС – Росія – Україна / С. В. Андрущенко / [текст] // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 86 (Частина II), 2009 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/armv/article/view/527/490>.
 12. Whist B. S. NordStream: Not Justa Pipeline – Fridtj of Nansen Institute, November 2008 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1508.pdf>.
 13. Горбулин В. «Гибридная война» как ключевой инструмент российской геостратегии реванша / В. Горбулин / [текст] // «Зеркало Недели.Украина» № 2, 23 января 2015 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-voyna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoj-geostrategii-revansha.html>.
 14. Kapitonenko M. Ukrainian Energy Security: Between Mortgage and Profit – The German Marshall Fund of the United States, Foreign Policy and Civil Society Program, Oktober 2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gmfus.org/file/2775/download>.
 15. Еременко А., Маскалевич И. Стратегия без видения будущего / А. Еременко, И. Маскалевич // «Зеркало Недели. Украина» № 30, 22 августа 2013 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/energy_market/ctrategiya-bez-videnya-buduschego.html.
 16. Питтман Р. Сможет ли Украина стать энергетически независимой / Р. Питтман // Новое время / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nv.ua/opinion/pittmann/smozhet-li-ukraina-stat-energeticheski-nezavisimoy-33798.html>.
 17. Горулько Д., Козаченко Р. Новичкам пока везёт / Д. Горулько, Р. Козаченко / [текст]. – «Корреспондент», № 3-4 (644-645) 30 января 2015. – С. 32-34.
 18. Енергетична стратегія України на період до 2030 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/file/text/f417479n5.zip>.
 19. Зменшення залежності від імпорту газу як інструмент посилення енергетичної безпеки – Київський інститут нетрадиційного газу / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newgas.org.ua/node/505>.
 20. Ярмошук Т., Солонина Є. Шеврон йде з України через невдалий досвід Польщі? / Т. Ярмошук, Є. Солонина // Радіо Свобода, 20. 12. 2014 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26753939.html>.
 21. Chevron zakończy poszukiwanie gazu łupkowego w Polsce / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/energetyka/chevron-zakonczy-poszukiwanie-gazu-lupkowego-w-polsce/xzn7v>.

22. «Черноморнефтегаз» отходит «Газпрому» // Экономическая правда, 21. 03. 2014 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.epravda.com.ua/rus/publications/201403/21/430472>.
23. Санкции против «Черноморнефтегаза» должны воспрепятствовать работе «Газпрома» в Крыму // «Зеркало Недели. Украина», 12. 04. 2014 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zn.ua/ECONOMICS/sankcii-protiv-chernomorneftegaza-dozhny-vospreyumatstvovat-rabote-gazproma-v-krymu-143127.html>.
24. Словаччина збільшить обсяг реверсу газу в Україну // tvі.ua, 06.02.2015 / [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://tvі.ua/new/201502/06/slovachchyna-zbilshyt-obsyah-reversu-hasu-v-ukrayinu>.
25. Україна і Польща підписали угоду про будівництво газового інтерконектора // Forbes.ua, 19. 01. 2015 / [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://forbes.ua/ua/news/1386870-ukrayina-i-polshcha-pidpysaly-ugodu-pro-budivnictvo-gazovogo-interkonektora>.
26. Україна відкрила доступ європейським спостерігачам на об'єкти ГТС // Українські національні новини, 13 лютого 2015 / [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1437967-ukrayina-vidkrila-dostup-yevropeyskim-sposteringacham-na-obyekti-gts>.
27. Еременко А., Люта Г. Поставщикам «последней надежды» от гарантированных её получателей: где гарантии? / А. Еременко, Г. Люта // «Зеркало Недели. Украина» № 5, 13 февраля 2015/ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://gazeta.zn.ua/energy_market/postavschikam-posledney-nadezhdy-ot-garantirovannyh-ee-poluchateley-gde-garantii.html.
28. Kosse I. Energy Security in Central and Eastern Europe: Towards a Common Approach. – Central European Policy Institute, 2013 // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/energy-security-in-cee.pdf>.
29. Kaderjak P., Andzsans-Balogh K. Long term (2030) gas supply scenarios for the CSEE region – Regional Centre for Energy Policy Research, 2010 December, Budapest // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.rekk.eu/sos/images/stories/download/closing_workshop/kaderjak_peter_gas.pdf.
30. «НафтогазУкраины» подтверждает подписание контракта на поставки газа с норвежской Statoil // Интерфакс-Украина / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://interfax.com.ua/news/economic/226894.html>.
31. Стали известны условия «зимнего газового пакета» // Lb.ua, 31.10.2014. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://economics.lb.ua/state/2014/10/31/284490_stali_izvestni_usloviya_zimnego.html.
32. Єременко А. На енергократах України «немає». Кому це вигідно? / А. Єременко. // Дзеркало тижня. – 13.03.2015. / [Электронный ресурс.] – Режим доступа: http://gazeta.dt.ua/energy_market/na-energokartah-ukrayini-nemaye-komu-ce-vigidno.html.

UKRAINE IN CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN ENERGY SECURITY (GAS AND OIL SUPPLY)

Andrushchenko S. V.

PhD, assistant professor at the Department of International Relations and Foreign Policy at the Institute of International Relations at the Kyiv State Taras Shevchenko University.

Savinok V.

Master degree student at the Department of International Relations and Foreign Policy at the Institute of International Relations at the Kyiv State Taras Shevchenko University.

Abstract. *Contemporary geopolitical structure of Europe lives through the significant changes, which are substantially bound with the influence of the factors of energy security. Thereupon researching the main parameters of the eventual processes of regionalization of the European continent in terms of the context of energy security becomes more and more important. Considering those occasions, which make significant influence on contemporary Ukraine, no less valuable for our country turn the problems of energy security, stability and diversification of the energy supply as well as its production sources. Currently takes place the re-arrangement of the country's energy balance as well as the change of the geography of the energy supply to the Ukrainian territory. In this concern Central and Eastern Europe becomes more important for Ukraine. This article is devoted to the study of the main parameters and dimensions of the energy security sector of this region as well as the role and the place of Ukraine in this context.*

Key words: *energy security, European Energy Community, Central and Eastern Europe, Eastern Europe, nuclear energy, ENTSO-E, Ukraine, energy diversification.*

Referances

1. Ukraine Rebels Threaten Europe's Energy Security – The Wall Street Journal, 27 Nov 2014 // <http://www.wsj.com/articles/ukraine-rebels-threaten-europe-s-energy-security-says-czech-pm-1417101950>.
2. The Russia Factor and Energy Security in Central and Eastern Europe – The Geopolitical Monitor, 20 March 2014 // <http://www.geopoliticalmonitor.com/the-russia-factor-and-energy-security-in-central-and-eastern-europe-4947/>.
3. Andrushchenko S. Osoblyvosti suchasnoho evropeiskoho geopolitychnoho prostoru / S. V. Andrushchenko / [tekst] // Mizhnarodni vidnosyny. Serijaja «Politychni nauky» №3 (2014) / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2230/1989.
4. Buchan D. Eastern Europe's Energy Challenge – The Oxford Institute for Energy Studies, July 2010 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/03/EV55-EasternEuropesenergychallengeMeetingitsEUclimatecommitments-DavidBuchan-2010.pdf>.
5. Kaderjak P. Lessons from the 2009 January Gas Crisis for Central and South East Europe. – Regional Centre for Energy Policy Research // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.rekk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=176&lang=en.
6. Chen M.-H., Kulhanek J., Thim M. Energy Security in Central and Eastern Europe. – Association for International Affairs, 2008. // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.academia.edu/183455/Energy_Security_in_Central_and_Eastern_Europe.
7. Hoogeveen F., Perlot W. Tomorrow's Mores. The International System, Geopolitical Changes and Energy. – Clingendael International Energy Programme, December 2005. // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://clingendael.info/publications/2006/20060117_ciep_study_hoogeveen_perlot.pdf.
8. Konstantynov B. U. «Hazovi vijny» tazaruchnyki tranzytneho potencijalu. / V. U. Konstantynov / [tekst] // Aktualni problem mizhnarodnyh vidnosyn. Vypusk 86 (Chastyna II), 2009 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/518/481>.
9. LaBelle M., Kaderjak P. Towards More Integration of Central and Eastern European Electricity Markets – Regional Centre for Energy Policy Research. // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.rekk.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=241&Itemid=176&lang=en.
10. Friedman G. The United States Has Unfinished Business in Ukraine and Iraq. – Stratfor, June 24, 2014 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.stratfor.com/weekly/united-states-has-unfinished-business-in-ukraine-and-iraq>.
11. Andrushchenko S. V. Heopolitychna heometrija SSHA – EC – Rossija – Ukraina. / S. V. Andrushchenko / [tekst] // Aktualni problem mizhnarodnyh vidnosyn. Vypusk 86 (Chastyna II), 2009 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/527/490>.
12. Whist B. S. Nord Stream: Not Just a Pipeline. – Fridtjof Nansen Institute, November 2008 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.fni.no/doc&pdf/FNI-R1508.pdf>.
13. Horbulin V. «Hibridnaya vojna» kak kluchevoj instrument rossiiskoi geostrategii revansha. / V. Horbulin / [tekst] // «Zerkalonedeli. Ukraina» № 2, 23 janvaria 2015 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu. – <http://gazeta.zn.ua/internal/gibridnaya-vojna-kak-klyuchevoy-instrument-rossiyskoy-geostrategii-revansha-.html>.

14. Kapitonenko M. Ukrainian Energy Security: Between Mortgage and Profit. – The German Marshall Fund of the United States, Foreign Policy and Civil Society Program, Oktober 2012 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.gmfus.org/file/2775/download>.
15. Eremenko A., Moskalevych I. Strategija bez videnija budushchego / A. Eremenko, I. Moskalevich. // «Zerkalo nedeli. Ukraina» – № 30, – 22 avgusta 2013. / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu. —http://gazeta.zn.ua/energy_market/ctrategiya-bez-videnya-buduschego.html.
16. Pittman R. Smozhet li Ukraina stat energeticheski nezavisimoi / R. Pittman // Novoje vremia / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://nv.ua/opinion/pittmann/smozhet-li-ukraina-stat-energeticheski-nezavisimoy-33798.html>.
17. Horulko D., Kozachenko P. Novichkam poka vezet. / D. Horulko, R. Kozachenko / [tekst]. – «Korrespondent», № 3-4 (644-645) 30 janvaria 2015. – S. 32-34.
18. Enerhetychna strategija Ukrainy na period do 2030 roku / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/file/text/f417479n5.zip>.
19. Zmenschennia zalezhnosti vid importu hazu jak instrument posylennia enerhetychnoi bezpeky.–Kyivskiy instytut netradysijnogo hazu / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.newgas.org.ua/node/505>.
20. Jarmoshchuk T., Solonina E. Chevron jde z Ukrainy cherez nevdalyi dosvid Polshchi? / T. Jarmoshchuk, E. Solonina // Radio Svoboda, 20. 12. 2014 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26753939.html>.
21. Chevron zakończy poszukiwanie gazu łupkowego w Polsce / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://biznes.onet.pl/wiadomosci/energetyka/chevron-zakonczy-poszukiwanie-gazu-lupkowego-w-polsce/xzn7v>.
22. «Chernomorneftegas» othodit «Gaspromu» // Ekonomicheskaja pravda, 21. 03. 2014 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.epravda.com.ua/rus/publications/201403/21/430472>.
23. Sankcii protiv «Chernomorneftehasa» dolzhny vosprepiatstvovat rabote «Gasproma» v Krymu // «Zerkalo nedeli. Ukraina», 12. 04. 2014 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zn.ua/ECONOMICS/sankcii-protiv-chernomorneftegaza-dozhny-vosprepiatstvovat-rabote-gazproma-v-krymu-143127.html>.
24. Slovachchyna zbilshyt obsiah reverse v Ukrajinu// tvi.ua, 06. 02. 2015 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://tvi.ua/new/201502/06/slovachchyna-zbilshyt-obsyah-reversu-hasu-v-ukrayinu>.
25. Ukraiina i Polshcha pidpysaly uhodu pro budivnytstvo gasovoho interkonektora // Forbes.ua, 19. 01. 2015 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://forbes.ua/ua/news/1386870-ukrayina-i-polshcha-pidpysaly-ugodu-pro-budivnictvo-gazovogo-interkonektora>.
26. Ukraina vidkryla dustup yevropeyskim sposterihacham na objekty GTS // Ukrajiniski natsionalni novyny, 13 lutoho 2015 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.unn.com.ua/uk/news/1437967-ukrayina-vidkrila-dustup-yevropeyskim-sposterigacham-na-obyekti-gts>.
27. Yeremenko A., Liuta G. Postavshchikam «poslednej nadezhdy» ot garantirovannyh jejo poluchatelej: gde garantii? / A. Yeremenko, H. Liuta // «Zerkalonedeli. Ukraina» № 5, 13 fevralia 2015 / [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.zn.ua/energy_market/postavshchikam-posledney-nadezhdy-ot-garantirovannyh-ee-poluchateley-gde-garantii.html.
28. Kosse I. Energy Security in Central and Eastern Europe: Towards a Common Approach – Central European Policy Institute, 2013 // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.cepolicy.org/sites/cepolicy.org/files/attachments/energy-security-in-cee.pdf>.
29. Kaderjak P., Andzsans-Balogh K. Long term (2030) gas supply scenarios for the CSEE region. – Regional Centre for Energy Policy Research, 2010 December, Budapest // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.rekk.eu/sos/images/stories/download/closing_workshop/kaderjak_peter_gas.pdf.
30. «Naftogaz Ukrainy» podtverzhaet podpisanie kontrakta na postavki gasa norvezhskoi Statoil // Interfax-Ukraina/ [Elektronnyiresurs]. – Rezhym dostupu. –<http://interfax.com.ua/news/economic/226894.html>.
31. Stali izvestny uslovija «zimnego gazovogo paketa» // Lb.ua, 31.10.2014 / [Elektronnyiresurs]. – Rezhym dostupu: http://economics.lb.ua/state/2014/10/31/284490_stali_izvestni_usloviya_zimnego.html.
32. Yeremenko A., Na energokartah Ukrajinu nemaje. Komu tee vyhidno? // A. Yeremenko. – «Dzerkalo tyzhnia. Ukrajinu». – 13. 03. 2015. / [Elektronnyi resurs.] – Rezhym dostupu: http://gazeta.dt.ua/energy_market/na-energokartah-ukrayini-nemaye-komu-ce-vigidno.html.

РОЛЬ УКРАИНЫ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ (ГАЗО- И НЕФТЕОБЕСПЕЧЕНИЕ)

Андрущенко С. В.

Кандидат политических наук, доцент кафедры международных отношений и внешней политики Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Савинок В.

Магистрант 2 года обучения, отделения международных отношений Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. *Современная геополитическая структура Европейского континента претерпевает существенных изменений, среди прочего, существенным образом связанные с влиянием энергетического фактора. В связи с этим на первый план выходит проблематика исследования параметров регионализации европейского пространства, в том числе, и в энергетическом контексте. Под влиянием тех обстоятельств, в которых на данный момент оказалась Украина, не менее существенное значение для нашего государства приобретают вопросы обеспечения энергетической безопасности, стабильности и диверсификации поставок энергии, равно как и источников её производства. В настоящее время происходит переструктурирование энергетического баланса страны, существенные изменения претерпевает и география энергетических поставок на украинскую территорию, в связи с чем всё более весомое значение приобретает пространство Центрально-Восточной Европы. Основным параметрам и измерениям сектора энергетической безопасности данного региона, а также месту и роли Украины в данном аспекте и посвящено данное исследование.*

Ключевые слова: *энергетическая безопасность, Европейское энергетическое сообщество, Центрально-Восточная Европа, Восточная Европа, газопоставки, нефтеобеспечение Украина, энергетическая диверсификация.*